

ΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ & Η ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ (του Ξενοφώντα Μπρουντζάκη)

Είναι εξαιρετικά ενδιαφέρον να ρίχναμε μια ματιά στην αρχαιοελληνική μας παράδοση, την οποία δυστυχώς και αυτή τη διαχειρίζονται οι ξένοι, όπως και τα οικονομικά μας, μιας κι εμείς είμαστε ξεφτέρια του συνδικαλισμού, των ειδικών επιδομάτων και των κεκτημένων.

Τα αρχαιοελληνικά κείμενα, που ο νεοελληνικός πολιτισμός τα έχει εκχωρήσει κανονικά δίχως να ανοίξει μύτη, γιατί η εγχώρια προοδευτική μας παράδοση καλλιέργησε τη δημοτική ως γλώσσα του λαού, καταργώντας και ενοχοποιώντας κάθε λόγιο στοιχείο της, έχουν πολλά να μας πουν.

Έτσι έχουμε την ευκαιρία να δούμε πώς αντιμετώπιζε η αρχαία ελληνική κοινωνία ζητήματα της τρέχουσας επικαιρότητας, όπως η περίφημη αξιολόγηση των δημοσίων υπαλλήλων, αλλά και άλλες πτυχές γύρω από τη λειτουργία του δημόσιου φορέα. Ας δανειστούμε λοιπόν μερικά αποσπάσματα που πιθανόν να μας θυμίσουν παρούσες καταστάσεις της επικαιρότητας. Τα αποσπάσματα και τα παρεμβαλλόμενα σχόλια προέρχονται από την έκδοση «Οι Ελληνικές Πόλεις – Κράτη» του P.J. Rhodes, που κυκλοφορεί από τις εκδόσεις «Δ.Ν. Παπαδήμα».

Η ευθύνη των αξιωματούχων

Στην Αθήνα, όλοι όσοι διορίζονταν σε κάποιο αξίωμα έπρεπε να περάσουν από εξέταση (δοκιμασία) πριν αναλάβουν τα καθήκοντά τους, προκειμένου να ελεγχθεί αν ήταν κατάλληλοι για την ανάληψη του αξιώματος. Επιπρόσθετα, όφειλαν να υποβάλλουν οικονομικό απολογισμό (λόγος, κυριολεκτικά «λέξη») και να περνούσαν από έναν γενικότερο έλεγχο της συμπεριφοράς τους

(ευθύναι, κυριολεκτικά «τακτοποίηση») με τη λήξη της θητείας τους. Προκειμένου να αποφεύγεται η προκατάληψη κατά τις διαδικασίες που έπονταν της αποχώρησης από κάποιο αξίωμα, θεσπίστηκε νόμος στη δεκαετία του 340, σύμφωνα με τον οποίο δεν έπρεπε να επαινείται η συμπεριφορά ενός αξιωματούχου πριν από την ολοκλήρωση των προαναφερθέντων: ο Αισχίνης αντιτίθεται σε μια πρόταση να τιμηθεί ο Δημοσθένης, φέροντας ως επιχείρημα το γεγονός ότι εκείνον τον καιρό κατείχε ένα αξίωμα, για το οποίο ήταν υπόλογος.

«Εγώ όμως στην επιχειρηματολογία αυτών των ανδρών θα βάλω μπροστά τον δικό σας νόμο, τον οποίο εσείς θεσπίσατε, με σκοπό να βάλετε ένα τέλος σε τέτοιου είδους προφάσεις. Στον νόμο ξεκάθαρα γράφεται “τα αιρετά αξιώματα” – στον παραπάνω όρο εμπεριέχονται όλα τα αξιώματα – και καλούνται “αξιώματα” όλοι οι διορισμοί που κάνει ο λαός με ψηφοφορία “συμπεριλαμβανομένων των επιστατών των δημόσιων έργων”. Ο Δημοσθένης είναι τειχοποιός, επιστάτης δηλαδή ενός από τα σπουδαιότερα έργα. “Και όλοι οι άνδρες που αναλαμβάνουν δημόσιο έργο για περισσότερες από τριάντα ημέρες έχουν δε και την προεδρία σε δικαστήριο”, όλοι αυτοί οι επιστάτες των έργων είναι πρόεδροι σε δικαστήριο. Και τι ακριβώς τους διατάσσει ο νόμος να κάνουν; Όχι “απλώς να υπηρετούν”, αλλά “να κατέχουν ένα αξίωμα, αφού υποβληθούν στη δοκιμασία ενώπιον του δικαστηρίου”, μιας και ακόμη και οι εκλεγμένοι με κλήρο άρχοντες υποβάλλονται στη δοκιμασία και διαχειρίζονται τα κοινά, αφότου υποβληθούν σ’ αυτήν· και καταθέτουν τον λόγο τους μαζί με τον γραμματέα και οι λογισταί (ελεγκτές της διαχείρισης), όπως ακριβώς ορίζεται και για τους άλλους αξιωματούχους (...). (Αισχίνης, **III. Κατά Κτησιφώντος, 14-15, 20, 20-22**)

Η διαδικασία της λογοδοσίας

«Οι βουλευτές, επίσης ορίζουν με κλήρωση (από το δικό τους σώμα) ευθύνους (αυτοί που διορθώνουν), έναν από κάθε φυλή, καθώς και δύο βοηθούς για καθένα από τους ευθύνους. Αυτοί οι άνδρες είναι υποχρεωμένοι να κάθονται τις ώρες που λειτουργεί

η αγορά πλάι στο άγαλμα του ήρωα κάθε φυλής αν κάποιος επιθυμεί να κάνει καταγγελία, δημόσια ή ιδιωτική, εναντίον ενός αξιωματούχου που έχει λογοδοτήσει για τη διαχείριση των οικονομικών στο δικαστήριο, σε διάστημα τριάντα ημερών αφότου λογοδότησε, γράφει σε μια ασπρισμένη πινακίδα το όνομά του, το όνομα του διάδικου στον οποίο κατατίθεται η μήνυση και το αδίκημα για το οποίο τον κατηγορεί, προσθέτει όποιο ποσό νομίζει ότι πρέπει να καταβληθεί (είτε για οικονομική απώλεια είτε ως τιμωρία) και τη δίνει στον εύθυνο. Ο εύθυνος παίρνει την πινακίδα, τη διαβάζει και, αν αποφασίσει ότι υπάρχει υπόθεση στην οποία πρέπει να δοθούν εξηγήσεις, μεταβιβάζει τις ιδιωτικές κατηγορίες στους δικαστές του κάθε δήμου, οι οποίοι διατυπώνουν την τελική κρίση τους για την εν λόγω, ενώ ανακοινώνει τις δημόσιες κατηγορίες στους θεσμοθέτες. Οι θεσμοθέτες, όταν τους μεταβιβάσουν μια κατηγορία, θέτουν πάλι υπό δικαστική κρίση την υπόθεση αυτή των ευθυνών και οτιδήποτε αποφασίσουν οι δικαστές είναι τελεσίδικο». (Αριστοτέλης, Αθηναίων Πολιτεία, 48. iv-v)

Μισθοδοσία για συμμετοχή στη δημόσια διοίκηση

Η μεταρρύθμιση του Κλεισθένη το 508/7 καθιέρωσε την αρχή της ευρείας συμμετοχής των πολιτών στη διακυβέρνηση του κράτους. Μετά τον περιορισμό των αρμοδιοτήτων του Αρείου Πάγου από τον Εφιάλτη, το 462/1, η Αθήνα κατέστη ενσυνείδητα δημοκρατική και έγινε αντιληπτό ότι, προκειμένου αυτοί να μετέχουν ενεργά, θα έπρεπε να παρέχεται στους φτωχούς πολίτες χρηματική αποζημίωση για τον χρόνο που αφιέρωναν στις υποθέσεις του κράτους. Έτσι, μεταξύ της δεκαετίας του 450 (για τους ενόρκους) και της δεκαετίας του 390 (για τη συμμετοχή στην Εκκλησία του Δήμου) εγκαινιάστηκε χρηματική αποζημίωση για πολλές πολιτικές υποχρεώσεις, τις οποίες το κράτος προέτρεπε τους πολίτες του να επιτελέσουν.

«Ο Περικλής ήταν ο πρώτος άνδρας που όρισε την καταβολή μισθού για την υπηρεσία στα δικαστήρια ως πολιτικό μέτρο, για να αντισταθμίσει τη γενναιοδωρία του Κίμωνα. Ο Κίμων ήταν τόσο πλούσιος, όσο ένας τύραννος· πλουσιοπάροχα εκτελούσε τις

δημόσιες λειτουργίες (πρβλ. τα χωρία 227-231). επιπλέον, συντηρούσε πολλούς από τους συνδημότες του, γιατί όποιος από τους Λακιάδες το επιθυμούσε μπορούσε να πηγαίνει καθημερινά σε αυτόν και να παίρνει τα αναγκαία για τη ζωή· και όλη του η γη ήταν δίχως περίφραξη, έτσι ώστε όποιος το επιθυμούσε μπορούσε να απολαμβάνει τα φρούτα των δέντρων. Η περιουσία του Περικλή δεν ήταν αρκετή για τέτοιου είδους παροχές. Επομένως ο Δάμων, γιος του Δαμωνίδη από την Θία (ο οποίος φαίνεται ότι είναι ο επινοητής των περισσότερων μέτρων που έλαβε ο Περικλής και για αυτόν τον λόγο αργότερα εξοστρακίστηκε [πρβλ. τα χωρία 269-270]), συμβούλεψε τον Περικλή, εφόσον δεν διέθετε την απαιτούμενη ιδιωτική περιουσία, να δώσει στον λαό τη δυνατότητα να έχει δική του περιουσία (είναι σωστό να πούμε ότι η ηγεσία του νέου τύπου δημοκρατίας ήταν αντίθετη με την ιδέα της αριστοκρατικής πατρωνείας, όπως την εφάρμοσε ο Κίμων). και έτσι λοιπόν επινόησε την πληρωμή των δικαστών». (Αριστοτέλης, Αθηναίων Πολιτεία, 27. iii-iv)

Η αποζημίωση για τη συμμετοχή στην Εκκλησία του Δήμου (ο εκκλησιαστικός μισθός) εγκαινιάστηκε μετά τη λήξη του Πελοποννησιακού Πολέμου.

Προκειμένου να ενδυναμωθεί η δημοκρατία μετά τον Πελοποννησιακό Πόλεμο, καθιερώθηκε χρηματική αποζημίωση για τη συμμετοχή των πολιτών στην Εκκλησία του Δήμου. Προφανώς, η εν λόγω αποζημίωση δεν παρεχόταν απαραίτητα σε όλους τους παρόντες· ίσως έπρεπε κάποιος να παρουσιαστεί έως μια συγκεκριμένη ώρα για να τη δικαιούται (βλ. το χωρίο 358). Αρχικά, η αποζημίωση ήταν ένας οβολός ανά συνεδρίαση, αλλά μέσα σε λίγα χρόνια αυξήθηκε σε τρεις οβολούς. «Πραξαγόρας: Υπήρχε ένας καιρός που δεν πηγαίναμε καθόλου στη συνέλευση – αλλά πιστεύαμε ότι ο Αγύρριος (ο εισηγητής του εκκλησιαστικού μισθού) ήταν ένας αγύρτης. Τώρα βέβαια πηγαίνουμε και όποιος λαμβάνει τον μισθό παινεύει με το παραπάνω τον Αγύρριο, ενώ ο άνδρας που δεν παίρνει μισθό λέει ότι σε όσους μετέχουν στη συνέλευση προκειμένου να πληρωθούν αξίζει η θανατική ποινή. (...)

Χορός: Πάμε στη συνέλευση, άνδρες. Οι θεσμοθέτες απείλησαν ότι

όποιος δεν φτάσει έγκαιρα, με το σούρουπο, σκονισμένος, ικανοποιημένος από τη σκορδοφαγία και με ξινισμένα μούτρα, δεν θα πάρει τους τρεις οβολούς του. (...) Να σιγουρευτούμε να διώξουμε στο πλάι αυτούς τους άνδρες που έρχονται από την πόλη, που στο παρελθόν, όταν αυτοί που συμμετείχαν έπαιρναν έναν μόνο οβολό, ετούτοι κάθονταν και φλυαρούσαν στην αγορά των στεφανιών, αλλά τώρα σπρώχνουν και έχουν γίνει αφόρητοι. Όταν ο Μυρωνίδης, που καταγόταν από ευγενική γενιά, είχε την εξουσία, κανένας δεν θα τολμούσε να ζητήσει αμοιβή για τη διαχείριση των υποθέσεων της πόλης, αλλά καθένας ερχόταν φέρνοντας μαζί του κάτι να πει σε ένα μικρό ασκί, ψωμί, δύο κρεμμύδια και ίσως τρεις ελιές. Τώρα, όμως, λαχταρούν να πάρουν τους τρεις οβολούς κάθε φορά που ασχολούνται με κρατικές υποθέσεις, όπως ακριβώς κάνουν οι βοηθοί του χτίστη». (Αριστοφάνης, Εκκλησιάζουσες, 183-188, 289-292, 300-310)

Ξενοφών Μπρουντζάκης
xenofonb@gmail.com

Πηγή/Φωτό: Το Ποντίκι